

Z. Iwanicki

Badania Łódzkiego Ośrodka Socjologicznego w Bełchatowie

Przegląd Socjologiczny / Sociological Review 19/2, 169-172

1966

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W roku akademickim 1964/1965 wygłaszano następujące wykłady monograficzne: prof. dr Jan Szczepański — Socjologiczne aspekty funkcjonowania gospodarki socjalistycznej (sem. zimowy i letni), doc. dr Włodzimierz Wesołowski — Teoria społecznego podziału władzy (sem. zimowy i letni), doc. dr Jan Lutyński — Analiza wybranych badań społecznych (sem. letni), dr Waław Piotrowski — Wybrane zagadnienia z socjologii miasta (sem. letni), doc. dr Aleksander Kamiński — Wybrane zagadnienia społeczno-wychowawcze (sem. zimowy) i Elementy nauki o środowisku (sem. letni), doc. dr Józef Kądzielski — Polityka kulturalna (sem. zimowy), dr Stefania Dziecielska-Machnikowska — Kategorie zawodowe.

W roku 1964/1965 uruchomione były trzy seminaria magisterskie. Seminarium prof. dra Jana Szczepańskiego, prowadzone przy pomocy dr J. Kulpińskiej i dr S. Dziecielskiej-Machnikowskiej skupia studentów piszących prace z zakresu socjologii pracy i przemysłu. Seminarium doc. dr Antoniny Kłoskowskiej i doc. dra Jana Lutyńskiego koncentruje się na problemach socjologii kultury i rodziny. Seminarium doc. dra Włodzimierza Wesołowskiego obejmuje problemy socjologii ogólnej. Kilku studentów socjologii pisze prace magisterskie pod kierunkiem doc. dra Aleksandra Kamińskiego przy Katedrze Pedagogiki Społecznej oraz pod kierunkiem prof. dra Edwarda Rosseta przy Katedrze Statystyki i Demografii.

Od jesieni 1961 roku na Wydziale Ekonomicznym istnieją cztery katedry socjologiczne. Obsada personalna katedr w roku akademickim 1964/1965 przedstawia się następująco (kierownicy katedr wymienieni są na pierwszym miejscu): Katedra Socjologii Przemysłu — prof. dr Jan Szczepański, dr Jolanta Kulpińska, dr Stefania Dziecielska-Machnikowska, mgr Andrzej Borucki; Katedra Historii Socjologii i Myśli Społecznej — doc. dr Antonina Kłoskowska, mgr Zbigniew Bokszański; Katedra Socjografii — doc. dr Jan Lutyński, dr Waław Piotrowski, mgr Andrzej Węgrzynowski; Katedra Socjologii Ogólnej — doc. dr Włodzimierz Wesołowski, mgr Zdzisław Iwanicki, mgr Andrzej Mazur. Doc. dr W. Wesołowski objął Katedrę Socjologii Ogólnej w roku akademickim 1964/1965 po przeniesieniu się do Warszawy doc. dr Marii Hirszowicz, która poprzednio była kierownikiem tej Katedry.

Ponadto zajęcia z przedmiotów socjologicznych w roku akademickim 1964/1965 prowadzili w ramach prac zleconych: doc. dr Zygmunt Gostkowski (psychologia społeczna) i doc. dr Józef Kądzielski (wykład monograficzny pt. Polityka kulturalna).

Obok zajęć na kierunku socjologicznym pracownicy katedr socjologicznych prowadzą zajęcia z socjologii ogólnej na wydziałach: Filozoficzno-Historycznym, Filologicznym i Prawa oraz na kierunkach ekonomicznych Wydziału Ekonomicznego. Ogólną pieczę nad tymi zajęciami sprawuje Katedra Socjologii Ogólnej.

A. Węgrzynowski

BADANIA ŁÓDZKIEGO OŚRODKA SOCJOLOGICZNEGO W BEŁCHATOWIE

Łódzki Ośrodek Socjologiczny podjął w 1963 roku długofalowe badania nad procesami społecznymi w rejonie Bełchatowa. Inicjatywa badań wiąże się z planami uprzemysłowienia tego rejonu w oparciu o bogate złoża węgla brunatnego, dotychczas nie eksploatowane. Badania prowadzone są częściowo w ramach prac Sekcji Bełchatowskiej Komitetu Badań Rejonów Uprzemysławianych Polskiej

Akademii Nauk. Obok badań socjologicznych w tym rejonie są lub będą prowadzone badania ekonomiczne, etnograficzne, demograficzne i inne przez odpowiednie katedry Uniwersytetu Łódzkiego. Dotychczas wszystkie badania dotyczyły problemów rejonu Bełchatowa w jego okresie „przedindustrialnym”, bowiem planowane inwestycje nie zostały jeszcze podjęte.

Przyjęta na początku koncepcja badań socjologicznych zakłada, że efektem końcowym tych badań będzie wieloprotblemowa socjologiczna monografia małej społeczności lokalnej¹. Monografia taka stanowić będzie dogodny punkt wyjścia do analizy późniejszych zmian wybranej miejscowości w różnych okresach realizacji inwestycji. Tą wybraną małą społecznością lokalną jest ośmiotysięczne miasteczko Bełchatów. Koncepcja ta nawiązuje do klasycznych studiów nad małymi miasteczkami. Ograniczenie badań do samego Bełchatowa nie wyklucza podjęcia w przyszłości nowych badań nad niektórymi problemami na innych terenach w tym rejonie.

Środki finansowe na prowadzone badania terenowe i ich opracowanie w latach 1963 i 1964 przyznawane były przez Komitet Badań Rejonów Uprzemysławianych, przez władze Uniwersytetu Łódzkiego ze specjalnej dotacji Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego na kompleksowe badania w rejonie Bełchatowa oraz przez Radę Okręgową Zrzeszenia Studentów Polskich w Łodzi, która przydzielała niewysokie dotacje na wydatki związane ze studenckim obozem naukowo-badawczym.

W badaniach biorą udział wszyscy pracownicy naukowcy katedr socjologicznych i niektórych katedr ekonomicznych Uniwersytetu Łódzkiego oraz dwóch pracowników naukowych PAN. Każdy z uczestników prowadzi badania nad własnymi tematami szczegółowymi. W ramach badań przygotowywane są dwie prace doktorskie i kilka prac magisterskich. Tematy wszystkich prac objęte są wspólnym programem całego ośrodka, a ich wyniki włączone zostaną do wspomnianej monografii. W monografii tej wykorzystane zostaną również wyniki badań prowadzonych przez pedagogów społecznych nad problemami dezorganizacji społecznej na terenie Bełchatowa. Przyjęta zasada zespołowości prac terenowo-badawczych kontynuowana była przez cały okres dotychczasowych badań, zarówno w zakresie zbierania materiałów, jak również przy opracowaniu wyników.

Podstawowa część materiałów do wszystkich tematów zebrana została podczas obozów naukowo-badawczych organizowanych w miesiącu lipcu w latach 1963 i 1964 w ramach praktyk wakacyjnych obowiązujących studentów socjologii UŁ. Kierownikiem obydwu zorganizowanych dotychczas obozów był dr W. Piotrowski.

W 1963 roku podczas obozu przeprowadzono badania kwestionariuszowe z reprezentacyjną próbką mieszkańców Bełchatowa. Problemem wiodącym w wielotematycznym kwestionariuszu był stosunek mieszkańców Bełchatowa do planowanej inwestycji. Zebrano ponad tysiąc wywiadów kwestionariuszowych pozwalających uchwycić najważniejsze cechy badanej zbiorowości, a także przedstawić jej oczekiwania i plany życiowe związane z inwestycją. Badania prowadzono w sytuacji ożywionego zainteresowania społeczeństwa planami inwestycyjnymi. Dla członków zespołu badawczego był to okres, w którym nawiązywano systematyczne kontakty z badaną miejscowością.

¹ Por. program badań socjologicznych, etnograficznych i z zakresu pedagogiki społecznej w rejonie Bełchatowa opublikowany w „Zeszytach Badań Rejonów Uprzemysławianych”, 1963, nr 5, s. 257—350. Ponadto informacje o programie badań socjologicznych w Bełchatowie zawarte są w recenzji z tego numeru „Zeszytów”, opublikowanej w „Przeglądzie Socjologicznym”, T. XVII/2, s. 164—166.

Materiały zebrane w czasie trwania obozu uzupełniane były przez poszczególnych badaczy na drodze indywidualnych i zbiorowych kontaktów w badanej miejscowości.

Wyniki badań kwestionariuszowych zostały częściowo opracowane statystycznie w postaci kilkuset tabel korelacyjnych i zestawień statystycznych. Materiały uzyskane w pierwszym roku badań zostały wykorzystane w planowaniu dalszych badań.

W roku 1964 kontynuowano intensywne zbieranie materiałów w terenie, a także opracowanie statystyczne materiałów kwestionariuszowych. W ramach prac studenckiego obozu naukowo-badawczego zbierano głównie materiały typu jakościowego, przy pomocy wywiadów wolnych jawnych i ukrytych, jednostkowych i zbiorowych, obserwacji, analizy dokumentów itp. Część otrzymanych materiałów stanowią zdjęcia fotograficzne i filmowe. W czasie badań terenowych prowadzone były także studia z zakresu metodologii badań społecznych pod kierunkiem doc. dra Z. Gostkowskiego. Dotyczyły one mechanizmów rozchodzenia się pogłosek o badaniach, postawy mieszkańców Bełchatowa w stosunku do prowadzonych badań, wiarygodności informacji zdobytych przy pomocy różnych technik i tym podobnych problemów.

W czasie trwania obozu prowadzone były systematyczne zajęcia seminaryjne, na których omawiano zagadnienia metodologiczne dotyczące badań prowadzonych w ramach poszczególnych tematów i informowano o osiągnięciach materiałowych i otrzymywanych wynikach. Zebrania seminaryjne umożliwiały wymianę doświadczeń osób biorących udział w aktualnie prowadzonych badaniach i sprzyjały realizacji zasady zespołowości prowadzonych prac. Problematyka badań bełchatowskich wykorzystywana jest również w zajęciach dydaktycznych ze studentami w czasie roku akademickiego, m. in. w zajęciach z metod i technik badań społecznych.

Zespół prowadzący badania w Bełchatowie odbywa zebrania z referatami poświęconymi poszczególnym tematom. Niektóre referaty były wygłaszane i poza środowiskiem łódzkim. Tak więc dr J. Kulpińska przedstawiła referat pt. *Procesy uprzemysłowienia w Bełchatowie* w Zakładzie Socjologii Pracy PAN, a mgr K. Szymańska referat pt. *Próba zastosowania ekologicznego podejścia w ramach socjologicznej monografii Bełchatowa* w Zakładzie Socjologii Miasta PAN. W tym samym Zakładzie dr W. Piotrowski przedstawił komunikat pt. *Bełchatów — przykład awansu administracyjnego, industrialnego i urbanistycznego*, złożony do druku w materiałach *Konferencji socjologów miasta PAN*. Doc. dr J. Lutyński wygłosił referat pt. *Przemiany społeczne Bełchatowa* na posiedzeniu seminarium prac badawczych Komitetu Badań Rejonów Uprzemysławianych. Referat ten, przygotowany przy współudziale dra W. Piotrowskiego, był także przedstawiony na Sesji Naukowej WRN w Łodzi, poświęconej rozwojowi przemysłu w województwie łódzkim w XX-leciu PRL. Został on opublikowany w materiałach tej sesji oraz w numerze 9 „Zeszytów Badań Rejonów Uprzemysławianych” z 1964 roku.

Z badań nad Bełchatowem wygłoszone zostały 4 komunikaty na III Zjeździe Polskiego Towarzystwa Socjologicznego: doc. dra J. Lutyńskiego, *Urbanizacja i przemiany struktury społecznej małego miasta w województwie łódzkim*, dr J. Kulpińskiej, *Wpływ pracy w przemyśle na opinie o miasteczku i jego przeobrażeniach*, dra W. Piotrowskiego, *Z badań nad organizacjami terenowymi w społecznościach miejskich*, dr S. Dziecielskiej-Machnikowskiej, *Ruchliwość klasowa robotników Bełchatowskich Zakładów Przemysłu Bawełnianego oraz robotników Włókienniczej Spółdzielni Pracy „Czyn Majowy” w Bełchatowie*.

Poza wymienionymi dotychczas referatami i komunikatami ukończone zostały następujące opracowania materiałowe, które znajdują się w roboczym archiwum zespołu: mgr Z. Bokszański, *Działacze i aktywiści kulturalni w Bełchatowie*, mgr P. Tobera, *Instytucje pracy w Bełchatowie*, mgr Z. Iwanicki, *Ludność rolnicza Bełchatowa a pozostałe grupy społeczno-zawodowe miasteczka pod względem wybranych cech*. Do druku przygotowano ponadto następujące opracowania: doc. dr J. Lutyński, *Przemiany struktury społecznej małego miasta* (artykuł ogłoszony w „*Polish Sociological Bulletin*”), dr S. Dziecielska-Machnikowska, *Stosunek mieszkańców Bełchatowa do inwestycji* (komunikat opublikowany w nr 12 1965 r. „*Zeszytów BRU*”), mgr A. Kaczmarek, *Struktura społeczna robotników Bełchatowskich Zakładów Przemysłu Bawełnianego* (komunikat oparty o pracę magisterską złożony w redakcji „*Zeszytów BRU*”).

W roku 1965 planuje się zakończenie obecnej fazy prac terenowych w Bełchatowie. Wysiłki badaczy skoncentrują się następnie na pracach związanych z przygotowaniem planowanej socjologicznej monografii Bełchatowa. Z chwilą podjęcia inwestycji badania bełchatowskie wkroczą w nową fazę, w której dotychczasowe wyniki stanowią będą podstawę do ustalenia zakresu zmian spowodowanych intensywną industrializacją.

Socjologowie łódzcy w związku z prowadzonymi przez nich badaniami bełchatowskimi brali udział w sesjach wyjazdowych KBRU oraz uczestniczyli całym zespołem w zorganizowanej w Koninie wspólnej konferencji naukowej z Sekcją Konińską. Na konferencji tej komunikaty i informacje o realizacji programu badań bełchatowskich wygłosili: doc. dr J. Lutyński, dr J. Kulpińska i dr W. Piotrowski. W następnych latach planuje się kontynuowanie tego typu kontaktów w formie bardziej systematycznych spotkań.

Z. Iwanicki

OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA SOCJOLOGÓW MIASTA

W dniach 13—14 listopada 1964 r. odbyła się w Warszawie ogólnopolska konferencja poświęcona socjologicznym problemom miasta, zorganizowana przez Zakład Socjologii Miasta PAN. Uczestniczyli w niej obok socjologów geografowie, urbaniści, ekonomiści i przedstawiciele innych dyscyplin, dla których miasto stanowi przedmiot naukowych poszukiwań.

W czasie obrad referaty wygłosili: prof. dr Paweł Rybicki, doc. dr Janusz Ziółkowski, doc. dr Jan Turowski, prof. dr Stefan Nowakowski.

Referat prof. Rybickiego *Problem zbiorowości i społeczności miejskiej*, oprócz całego szeregu twierdzeń systematyzujących dorobek naukowy w omawianej dziedzinie zawierał postulat metodologiczny, aby przedmiotem badań uczynić przede wszystkim procesy społeczne zachodzące w mieście. Doc. Ziółkowski w referacie *Główne orientacje teoretyczne w socjologii miasta*, charakteryzując główne kierunki w socjologii miasta w rozwoju historycznym, dokonał ich krytycznej analizy z punktu widzenia przydatności do studiów nad miastami prowadzonych w Polsce. W referacie pt. *Problemy społeczne sąsiedztwa starego i nowego miasta* doc. Turowski przedstawił wyniki swoich badań, związanych z aktualnymi problemami industrializacji i urbanizacji na terenie Kraśnika Lubelskiego i Kraśnika Fabrycznego. Przeprowadzona analiza porównawcza tych dwóch miast stanowiła okazję do wypuklenia socjologicznych zagadnień ważnych dla wielu po-